

САХА ДЬОНУГАР СЫРДЫК ӨЙДӨБҮЛҮ ХААЛЛАРДА

Филологическай наука кандидата, педагог, поэтесса, тылбаасчыт Елена Семеновна Новгородова олохун 88 сылыгар Санкт-Петербурга олорон сэтинньи 2 күнүгэр оло.

Елена Семеновна лингвист Семен Андреевич Новгородов кыһа этэ, кини аҕа олохун тохусе күнүгэр, кулун тутар 8 күнүгэр күн сирин сырдыгын көрбүтэ. Ийэтэ Мария Павловна Новгородова (Фелицина) ССРС НА библиотекатыгар үлэлээн кыһын аҕаар туруоруута.

Аҕа дойдуга Улуу сэригэ сараланьыгыгар фашистскай сэринилэр тогүрүктээһинигэр түбэспэт Ленинград бары олохтоохторунуун хоргууу мунгун, бумбалааһын изданын тэтигэ көрсүбүтүрэ. Биир күн олохтор дьыаларын кыргыһатыгар түспүт саврайдан барбыт уоту умуруоруу кэмгэр Мария Павловна Новгородова илэтин улаханньык уонка сипэтэн эмсэргэбэтигэ. Кини кыһыһаан аҕаарыттан хаалыт рукописстары быһаарыа хаста да сайабыһыһа суруйаннар, Ленинград правительствота көмүлээһининэн "олох суол" дигэн сүрэхтэммит Ладога күөлүгүн тахсан Москва кэлбигтүрэ. Малиарын-салларын академик Фришманга туттарбыттары уонна аҕаарын кумаарытын ылан чымадаанга хаалаан илдьэ, Дьокуускайга элбиктээһингэр профессор, филологическай наука доктора Евдокия Иннокентьевна Коркинага сынодаларынаах айанынан тиниһэ кэлбигтүрэ.

Елена Семеновна Новгородова икки үрдүк үөрэхтэниитин уонна науканан дьарыктаныһытын тордо ити курдук уурулуубута. Ол курдук, Елена Семеновна

Дьокуускайдаагы педагогическай институту бүтэрэн, нуучча тылын уонна литературатын преподавателэ буолар диглэму ылбыта. Үөрөтүр үчүгэйэ, тылы үөрөтүтүгэ дьобурдааҕа. Салгыы А.И. Герцен аатынан Ленинградтаагы государственной педагогической институтка үөрэхтэмтэ, бу үөрэх кыһатыгар аспирант быһыытынан ылылан, элбиктэ Евдокия Иннокентьевна Коркина (С.А. Новгородов иэтигэ элбиктэ кыһа) көмөлөһөн, сүбэлээн-амалаан суруйааччы Эрикти Эриктин олохун уонна айымньыларын чинчийэн научнай үлэни суруйбута, ол түмүгэр Елена Семеновнага филологическай наука кандидатын степенэ ыҕарыллыбыта. Елена Семеновна бу институтка маннай аспирантынан, оттон ассистентынан, кэлэн старшай преподавателэсээн үлэлээн, кафедра сэбиэдистэһингэр доцент дуоһунаһыгар тийэ үрдүбүтэ.

Ийэтэ Мария Павловна Новгородова 1924 сыл иннигитэн Семен Новгородов Чурапчытаагы (чопчулаан этэххэ, Болтоно нэһилиэгинэ) уруу-аймах дьонунуун сибээһин тутустута. Оттон кини Еленаны бэйэтин кытары Дьокуускайга илдьэ кэлбигэ олус дигэн үөрүүлүүр. Евдокия Иннокентьевна Елена Семеновнаны көрдөрө дигэн Хатылыга, Болтоноҕо таһаара сылдьыбыта, дьону-сэргэни кытары көрүһүнүрбүтэ биллэр. Итинник тускуламыт буолан, Елена Семеновна Саха сирин дьонун-сэргэтин кытары сибээһин үйэлээх сааһын тухары быспатаҕа. Ити этэрбитин кини 85 сааһын туоларын көрсө Санкт-Петербурга олохтоох, Саха Республикатын толору боломуочуйаах бэрэстэбииталисттигэр үлэллэр. Екатерина Зайцева араас сыллардаагы хоһоонорун Санкт-Петербурга 2009 сыллаахха таһаартарбыт "Времен живая связь" дигэн

книгэтэ көрбөлүгэр. Онно Елена Новгородова "Памяти Ольги Павловны" (Ольга Павловна Фелицина Таатта кыһыгыгар көрсөн тахсан, Саха сиригэр оҕоро сылдьыбыта, ийэтин бииргэ төрөөбүт балта), "Учительницы якутского языка", "Букварю - 90", "Родным северянам", "Якутия - волшебная страна" дигэн хоһооннор баалларыттан көрүүххэ сеп. Билигин поэтесса "Памяти отца С.А. Новгородова" дигэн хоһооно ордук долгутар, собулутар.

Елена Семеновна Новгородова олус үчүгэй тылбаастары немец тылыттан сөгүрбүтэ. Быһа торуган этэр буоллаахха, Елена Семеновна 100-тан тахса тылбааска уонна методикага үлэлэрдэх, биһирэбин ылбыт үлэлэрдэх. Олордон кининик таргаммыт үлэлэринэн "Учебно-методическая разработка по немецкому языку для занятий со студентами общеобразовательных групп. Учебное пособие. СПб, 1994 - 41с. Соавторы Г.И. Перельман, М.С. Фомкин, Б.И. Рыгин" уонна "О некоторых стилистических особенностях немецкой прозы 20-го века // Парсоне чтения - СПб, 2001. Т.8 - с.106-108" дигэн методическай пособиелара буолаллар.

Саха сирин олохтоохторо итин таһынан "Художественно-передвижники. Перна нем. язык Е.С. Новгородовой. Монография. - Л., 1974-400с." дигэн аатынан үлэгэ бэчээккэ тахсыбытын, Эрикти Эриктин олохун, айар үлэтин биир бастааһын чинчийбитин, норуот ырыаһыга Сергей Зверев-Кыыл Уола "Улуу Москва туһунан тобук" дигэн биллибит айымньытын немец омок тылыгар тылбаастаабытын Д.С. Зверев "С.А. Зверев-Кыыл Уола" дигэн кини-книгэ 1999 сыллаахха таһааран турардаахтар. Мантан да көрдөххө, Елена Семеновна Новгородова учуонай, тылбаасчыт, немец тылын диригиттик

билэр методист быһыытынан элбэҕи үлэлэбиг киниээн буолар.

Елена Семеновна Новгородова, биллэрин курдук, аҕатын Семен Андреевич Новгородовы тыһыһаах бэйэтин баттаспатаа эрээри, кэни туһунан сырдык өйдөбүлүгэр буола улааппыта. Эдэр сааһыгар осдобо хаалыт ийэтэ Мария Павловна төһө да эрбидэх, кыһалыаах олоху омордор кыһын Еленаны үөрэхтээх, сайдыылаах кини тына иллитэ Ленинград блокадатын бары кыһалатын мүлчү түһэхтээбиттэра. Ол өлөр куттал ортотугар, өстөөх артиллерията ыгылааһыныгар түбэһиллэрин сорун-мунгун Елена Семеновна Новгородова ол тизмэр аналыах поэматыгар суруйан, боллөтээн аһар-быттааҕа.

Саха норуота, республикабыт общественноа лингвист С.А. Новгородов төрөөбүтэ 100 сылынан сибээстээн ыгытыһыбыт научнай-практическай конференцияга, оттон да атын тэрээһиннэргэ Санкт-Петербургтан кэлэн кыгытыһы ылбыта. Чурапчыга, Болтоноҕо тахсыһа сылдьыбыта. Ити кини Саха сиригэр тийэх тогүлүн кэлэ барыһа этэ.

Елена Семеновна дьонго-сэргэргэ иллэргэ-эһалээҕэ. Кэлинни сүүрбөчтэ сыһа Саха Республикатын Санкт-Петербургдаагы бастайааннай боломуочуйаах бэрэстэбииталин Матвей Васильевич Мучины, кэлэн Галина Муратовна Макарованы уонна Екатерина Зайцеваны кытары ыкса сибээһи тугуһан олорто.

Елена Семеновна Новгородова сордох уола Николай Егоркин (кинн немец тылын таһынан хас да омок тылын билэрэ) баара-суора 33 сааһыгар сылдьан, 1992 сыллаах сайын дэгнэнэн олохтон туораабыт. Олорун довро, көргөһө, учуонай Андрей Николаевич Егоркин лаппа сааһыран олорон олохтон

туораабыгыгар Саха Республикатын Санкт-Петербурга олох-сүйбүт толору боломуочуйаах бэрэстэбииталин үлэһиттэра күүс-көмө, ойбөлү буолбуттарыгар махтана саньабыт.

Уруу-хаан дьонун отгүтүн Елена Семеновна Новгородова өссө биир олус дигэн наадалаах тэрээһингэ кыгытыһыта. Ол лингвист С.А. Новгородов унуоҕар Смоленскай кылабыһага 2007 сыллаахха кулун тутар 28 күнүгэр төрөөбүтүгэ үөскээбит Чуораайыттан бу орун туттарыһа этэ. Онно Саха Республикатын Санкт-Петербургдаагы бастайааннай толору боломуочуйаах бэрэстэбиитала М.В. Мучины, Е.С. Зайцеваны уонна онно олохтоох сахалары кытары бииргэ кэлбигтээҕэ. Бу соругу Новгородовтар сыан бырааттары суруйааччы Семён Тумат толорбута. Онуоха Елена Семеновна ис сүрэгүттэн махтаньыта, сотору кэмнээн эмиэ ити сыһа кини «Лингвист Семен Андреевич Новгородов» дигэн Саха Республикатын бэрэстэбээтэлэ Е.А. Борисов үбүлээн таһаартарбыт өгнөөх альбом кинигэтин тулпуга. Ити курдук Елена Семеновна Новгородова Саха сирин дьоннорунуун билсэ-көрсө олохтоохун бэллэлэргэ итинниктэр.

Елена Семеновна "Саха Республикатын үөрэхтэриитин туһуна" бэллэлээҕэ, "Саха Республикатын Килбизинээх" уонна "Саха Республика Россия састаабыгар килбигэ 370 уонна 375 сылларга" уонна "Ленинград блокадатын олохтооҕо" дигэн бэллэлэринин ону тэҥэ "Ленинград оборонатын иһин", "Улуу Кыайы 50, 60 сылларын" бэллэлэринэн бэллэтэм-мыта.

Саха норуотун тапталлаах уолун лингвист С.А. Новгородов кыһа Елена Семеновна Новгородова аҕатын суолунан баран, тыл үөрөһүн тугуһан, бу күн сиригэр тахсыһаахтык, дьон-сэргэ саргырин курдук үлэлээн-хамнаан ааста. Кини туһунан сырдык өйдөбүл саха дьонун сүрэгэр өр кэмгэ уйала-мыла, Елена Семеновна Новгородова сырдык мөссүөгүн өрүүтүн өйдөтө-санаата туруоҕа.

Чурапчы улуугун дьаһалтата, улуус Муннарын сибээтэ.

Кэрэ эйгэтигэр

ТЭРЭЭҺИННЭЭХТИК СЫНЬАНАБЫТ

Үлэһиттэр сынньаланнарын, илэтиг кэмнэрин туһалаахтык аҕаарыһарын тэрийини хайа баҕарар тэрилтэргэ боллорго кинигэр турар Саха Республикатын ОДЫКХ ГҮТ калын сыннарга бу боһуруоска утумнаахтык, тэрээһиннээхтик үлэллэр. Салалта уонна холбоһуктаах территориальнай профсоюзнай тэрилтэ үлэһиттэр, кинилэр орлоро сынньаланнарыгар, доруобуйаларын тулсарыналарыгар элбэх тэрээһиннэри, дьаһаллары ыллар. Итилер эрдэгитин былааннаан бараллар. Ол курдук, бастаан улуустардаагы, зоналардаагы салааларга ыгытыһыбыт күрэх-

тэһиллэр, конкурстар кыһыһылаахтара ОДЫКХ ГҮТ-ка көрбөн сүүмүрдээһини аастахтарына республика таһыһаах дьаһалларга кыттар быраабы ылаллар.

Билигин, СР ОДЫКХ ГҮТ Чурапчытаагы филиалын коллектива ити тэрээһингэ мадды актыыбыһаахтык кыгытабыт. Улуустаагы, зоналардаагы, республикатаагы күрэхтэһиннэргэ, конкурстарга кыттан дьонун ситиһиннэрдэхпит. Быһыһы 2012 сыллаах сезон биһиэхэ үөрүүлүү түгүннэри бэллэхтээтэ. Ол курдук, 10 өр сайын Хара Муора бизэһигэр баран сын-

наан кэлбигтүрэ. Хас да өр республикатаагы лааһырдарга сынньаныһар. Кулун тутар 16 күнүгэр Дьокуускайга Саха тэатрыгар СР ОДЫКХ ГҮТ холбоһуктаах территориальнай профсоюзнай тэрилтэ тэрээһининэн "Эйэһэн, үлэһэн туһабын олоххо дойдутун" дигэн девизтээх республикатаагы фестиваль иккис туура буолбута. Онно биһиги филиал 3 нүөмүрүнэн кыттан биир нүөмүрүгэ бастаах, биһирбит иккис эиэстэ буолан уопсай түмүккэ иккис бириэстээх миэстэтигэр 300000 солк харчылан, 5 Хара Муорада сынньанар путевканын наһарадаламмыһыт. Онон бу дьаһалта кыгытыһы ылбыт 5 ыччат Кавказка сынньанан кэлбигтүрэ.

Манн таһынан үлэһит уратытын учуоттаан үлэһитни тэрилтэбит путевка бээрэн 7 үлэһит буор-босхо эмиэ Хара Муора бизэһигэр Геленджик куоракка "Дружба" санаторийта баран доруобуйабытын тулсарынан, сынньанан кэллэ-бөт.

Сэттинньи ий бүтүүтэ республикатаагы фестиваль түмүк кэһиэра буолуохтаах. Онно биһиги филиалыт 2 нүөмүрүнэн кыттарга балаһынар. Түгүннээн туһанан бу тэрээһингэ кыттар-быһаар күүс-көмө буолбут тэрилтэлэргэ, биһирдүүлээн дьоммугуттар, араас тэрээһиннэри ыттарбытын мадды ойүүр салайааччыбыттар Е. И. Савингта махталытын тиздэбиг.

И. МАКАРОВ, профсоюзнай комитет председателэ.

Понедельник, 12 ноября	Вторник, 13 ноября	Среда, 14 ноября	Четверг, 15 ноября	Пятница, 16 ноября	Суббота, 17 ноября	Воскресенье, 18 ноября
05.00 Доброе утро 09.00, 12.00, 15.00 Новости 09.05, 13.50 Женский журнал 09.15 Жить здорово! 12+ 10.25 Модный приговор 11.30, 04.15 Контрольная закупка 12.10 Время обеда! 12+ 12.50 Дешево и сердито 14.00 Другие новости 14.25 Понять. Простить 12+ 15.15 Федеральный судья 16.10 Т/с "Убойная сила" 16+ 17.00 Т/с "Неравный брак" 16+ 18.00 Вечерние Новости 18.50 Давай познакомимся! 16+ 19.50 Пусть говорят 16+ 21.00 Время 21.30 Т/с "Обратная сторона Луны" 16+ 23.30 Вечерний Ургант 16+ 00.00 Ночные новости 00.20 Т/с "Обитель лжи" 16+ 00.55 Т/с "Калифорния" 18+ 01.25 Т/с "Пропавший без вести" 18+ 02.20 X/ф "Х северу от Аляски" 12+ 03.25 Т/с "Terra nova" 12+	05.00 Доброе утро 09.00, 12.00, 15.00 Новости 09.05, 13.50 Женский журнал 09.15 Жить здорово! 12+ 10.25 Контрольная закупка 10.55 Модный приговор 12.10 Время обеда! 12+ 12.50 Дешево и сердито 14.00 Другие новости 14.25 Понять. Простить 12+ 15.15 Федеральный судья 16.10 Т/с "Убойная сила" 16+ 17.00 Т/с "Неравный брак" 16+ 18.00 Вечерние Новости 18.50 Давай познакомимся! 16+ 19.50 Пусть говорят 16+ 21.00 Время 21.30 Т/с "Обратная сторона Луны" 16+ 23.30 Вечерний Ургант 16+ 00.00 Ночные новости 00.20 Т/с "Обитель лжи" 16+ 00.55 Т/с "Калифорния" 18+ 01.25 Т/с "Пропавший без вести" 18+ 02.20 X/ф "Х северу от Аляски" 12+ 03.25 Т/с "Terra nova" 12+	05.00 Доброе утро 09.00, 12.00, 15.00 Новости 09.05, 13.50 Женский журнал 09.15 Жить здорово! 12+ 10.25 Контрольная закупка 10.55 Модный приговор 12.10 Время обеда! 12+ 12.50 Дешево и сердито 14.00 Другие новости 14.25 Понять. Простить 12+ 15.15 Федеральный судья 16.10 Т/с "Убойная сила" 16+ 17.00 Т/с "Неравный брак" 16+ 18.00 Вечерние Новости 18.50 Давай познакомимся! 16+ 19.50 Пусть говорят 16+ 21.00 Время 21.30 Т/с "Обратная сторона Луны" 16+ 23.30 Вечерний Ургант 16+ 00.00 Ночные новости 00.20 Т/с "Белый воротничок" 16+ 01.15 X/ф "Сколько ты стоишь?" 16+ 03.05 X/ф "Главная мишень" 16+ 03.15 Т/с "Terra nova" 12+	05.00 Доброе утро 09.00, 12.00, 15.00 Новости 09.05, 13.50 Женский журнал 09.15 Жить здорово! 12+ 10.25, 04.05 Контрольная закупка 10.55 Модный приговор 12.10 Время обеда! 12+ 12.50 Дешево и сердито 14.00 Другие новости 14.25 Понять. Простить 12+ 15.15 Федеральный судья 16.10 Т/с "Убойная сила" 16+ 17.00 Т/с "Неравный брак" 16+ 18.00 Вечерние Новости 18.50 Давай познакомимся! 16+ 19.50 Пусть говорят 16+ 21.00 Время 21.30 Т/с "Обратная сторона Луны" 16+ 23.30 Вечерний Ургант 16+ 00.00 Ночные новости 00.20 Т/с "Трим" 16+ 01.15 X/ф "28 недель спустя" 18+ 03.15 Т/с "Terra nova" 12+	05.00 Доброе утро 09.00, 12.00, 15.00 Новости 09.05, 13.50 Женский журнал 09.15 Жить здорово! 12+ 10.25, 05.30 Контрольная закупка 10.55 Модный приговор 12.10 Время обеда! 12+ 12.50 Дешево и сердито 14.00 Другие новости 14.25 Понять. Простить 12+ 15.15 Федеральный судья 16+ 16.10 Т/с "Убойная сила" 16+ 17.00 Т/с "Неравный брак" 16+ 18.00 Вечерние Новости 18.50 Полечудес 19.50 Пусть говорят 16+ 21.00 Время 21.30 Т/с "Голос" 12+ 23.15 Вечерний Ургант 16+ 00.10 К 50-летию группы "The Rolling Stones" 02.20 X/ф "Незамужняя женщина" 16+ 04.40 Т/с "Terra nova" 12+	06.00, 10.00, 12.00, 15.00 Новости 06.10 X/ф "Заблудившаяся для фрейты" 12+ 07.40 Армейский магазин 16+ 08.10 Аладдин 08.40 М/с "Смешарики. Нелюбимый" 10.15 Непутевые заметки 10.35 Пока все дома 11.25 Фазенда 12.15 Женский журнал 12.20 X/ф "Тусовщик балласт" 14.10 Эльдар Рязанов. Москвитин пошел нет 15.15 X/ф "Берегись автомобиля!" 17.05 Большие гоним. 18.40 К дню рождения "КВН". Кубок мэра Москвы 21.00 Воскресенье "Время" 22.00 Настя 16+ 23.10 Познер 16+ 00.10 X/ф "Неотраженная Тамара" 16+ 02.10 X/ф "Отчаянный папа" 04.00 Арна Шарапова. Улыбка для миллионеров	
05.00 Утро России 09.00 1000 мелочей 09.45 О самом главном 10.30 Кулагин и партнеры 11.00, 20.00 Вести 11.30, 19.40 Вести-Москва 11.50 Т/с "Тайны следствия" 12+ 12.50 Все будет хорошо! 13.50, 16.45 Вести. 14.50 Т/с "Ефросинья. Тайная любовь" 15.45 Т/с "Кровинушка" 17.50 Т/с "Всегда говори всегда" - 6" 12+ 20.30 Спокойной ночи, малыши! 20.40 Прямой эфир 12+ 21.25 Т/с "Вероника. Потерянное счастье" 12+ 23.25 Специальный корреспондент 00.30 Кузина мать. Итоги 01.25 Вести+ 01.45 М/с "История, неподвластные времени" 12+	05.00 Утро России 09.00 1000 мелочей 09.45 О самом главном 10.30 Кулагин и партнеры 11.00, 20.00 Вести 11.30, 19.40 Вести-Москва 11.50 Т/с "Тайны следствия" 12+ 12.50 Все будет хорошо! 13.50, 16.45 Вести. 14.50 Т/с "Ефросинья. Тайная любовь" 15.45 Т/с "Кровинушка" 17.50 Т/с "Всегда говори всегда" - 7" 12+ 20.30 Спокойной ночи, малыши! 20.40 Прямой эфир 12+ 21.25 Т/с "Вероника. Потерянное счастье" 12+ 23.25 Специальный корреспондент 00.30 Кузина мать. Итоги 01.25 Вести+ 01.45 М/с "История, неподвластные времени" 12+	05.00 Утро России 09.00 1000 мелочей 09.45 О самом главном 10.30 Кулагин и партнеры 11.00, 20.00 Вести 11.30, 19.40 Вести-Москва 11.50 Т/с "Тайны следствия" 12+ 12.50 Все будет хорошо! 13.50, 16.45 Вести. 14.45 Т/с "Ефросинья. Тайная любовь" 15.45 Т/с "Кровинушка" 17.50 Т/с "Всегда говори всегда" - 7" 12+ 20.30 Спокойной ночи, малыши! 20.40 Прямой эфир 12+ 21.25 Т/с "Вероника. Потерянное счастье" 12+ 23.25 Государственный 00.30 Вести+ 00.50 Футбол. Товарищеский матч. Россия - США. Прямая трансляция из Краснодар	05.00 Утро России 09.00 1000 мелочей 09.45 О самом главном 10.30 Кулагин и партнеры 11.00, 20.00 Вести 11.30, 19.40 Вести-Москва 11.50 Т/с "Тайны следствия" 12+ 12.50 Все будет хорошо! 13.50, 16.45 Вести. 14.50 Т/с "Ефросинья. Тайная любовь" 15.45 Т/с "Кровинушка" 17.50 Т/с "Всегда говори всегда" - 7" 12+ 20.30 Спокойной ночи, малыши! 20.40 Прямой эфир 12+ 21.25 Т/с "Вероника. Потерянное счастье" 12+ 23.25 Юмор-2012 12+ 23.25 X/ф "Любовь до востребования" 12+ 01.20 М/с "История, неподвластные времени-2"	05.00 Утро России 08.55 Мусульмане 09.05 1000 мелочей 09.45 О самом главном 10.30 Кулагин и партнеры 11.00, 20.00 Вести 11.30, 19.40 Вести-Москва 11.50 Т/с "Тайны следствия" 12+ 12.50 Все будет хорошо! 12+ 13.50, 16.45 Вести. 14.50 Т/с "Ефросинья. Тайная любовь" 15.45 Т/с "Кровинушка" 17.50 Т/с "Всегда говори всегда" - 7" 12+ 20.30 Спокойной ночи, малыши! 20.40 Прямой эфир 12+ 21.25 Юмор-2012 12+ 23.25 X/ф "Любовь до востребования" 12+ 01.35 X/ф "Доверие" 16+	05.00 X/ф "Алмазы для Марии" 06.35 Сильное утро 07.05 Диалог 08.00, 11.00, 14.00 Вести 08.10, 11.10, 14.20 Вести-Москва 08.20 Военная программа 08.50 Планета собак 09.25 Субботник 10.05 Тайная жизнь псов 11.20 Городок 11.55 Минутное дело 12.55 Вести. Дежурная часть 13.25 Частный детектив 12+ 14.30 Погода 15.35 Субботний вечер 17.30 Танцы со звездами 20.00 Вести в субботу 20.45 X/ф "Куклы" 12+ 00.35 X/ф "Ключ от спальни" 16+	05.25 X/ф "Библе царство" 07.20 Вся Россия 07.30 Сам себе режиссер 08.20 Смехоланорама 08.50 Утренняя почта 09.30 Сюжеты 10.20, 14.20 Вести-Москва 11.00, 14.00 Вести 11.10, 14.30 X/ф "Пусть говорят" 12+ 15.25 Рецепт юности 16.00 Семейные разрешающие 17.30 Битва королей 20.00 Вести недели 21.30 X/ф "Маша" 12+ 23.30 Воскресный вечер с Владимиром Соловьевым 12+ 01.20 X/ф "Плюхой лейтенант" 16+
11.00, 13.45, 08.55 Все включено 16+ 11.55, 08.00 Моя планета 12.30 В мире животных 13.00, 23.10 Вести-спорт 13.10 Моя рыбалка 14.40, 17.40, 07.40 Вести.гу 15.10 X/ф "Стелс в действии" 16+ 17.10 Наука 2.0. 18.00 Местное время. 18.30 Картавый футбол 18.55 Футбол.гу 19.45 30 спартакиада 20.50 90х60х90 21.25 Мини-футбол. Кубок мира. 1/8 финала. Прямая трансляция из Таиланда 23.25 Футбол. Первенство России. Футбольная Национальная Лига. "Урал" (Екатеринбург) - "Спартак" (Нальчик). 01.25 Баскетбол. Единая лига ВТБ. "Химки" - УНИКС (Казань). 03.15 Неделя спорта 04.10 Секреты боевых искусств 05.10 X/ф "Костолом" 16+ 07.10 Вопрос времени	09.55 Хоккей. Суперсерия Россия - Канада. Молодежные сборные. 12.10 Вопрос времени 13.00, 03.55 Вести-спорт 13.10 Диалог 13.45 Все включено 16+ 14.40, 17.40, 08.40 Вести.гу 15.10 X/ф "Костолом" 16+ 17.10 "Приключения тела". Испытание сверхнагрузкой 18.10 Братство кольца 18.40 Хоккей. Суперсерия Россия - Канада. 20.50 Проф. бокс. 23.55 Т/с "Улицы разбитых фонарей" 16+ 04.10 Экспресс-курс Ричарда Хаммонда 05.10 X/ф "Отряд "Дельта" 07.40 Нанореволюция. Спасение планеты 16+ 08.55 Моя планета 09.55 День с Бадюком 10.25 Рейтинг Баженова. Закон природы	11.00, 13.45 Все включено 16+ 11.55 Секреты боевых искусств 13.00, 23.10 Вести-спорт 13.10 Все, что движется 14.40, 17.40, 07.40 Вести.гу 15.10 X/ф "Бой на смерть" 16+ 17.10 FAQ 18.10 Большой тест-драйв со Стиллаваным 19.00 X/ф "Отряд "Дельта" 21.25 Мини-футбол. Кубок мира. 1/4 финала. Прямая трансляция из Таиланда 23.25 Футбол. Международный турнир "Кубок вызова". Италия - Россия. Прямая трансляция 01.25 Проф. бокс. 02.55 Футбол. Россия - США. После матча 03.40 X/ф "Ноль-сидьмой" мяч-клуб" 16+ 05.40 Футбол. Чемпионат мира - 2014 г. Отборочный турнир. Северная Ирландия - Азербайджан. 07.55 Вечная жизнь 16+ 09.20 Моя планета 10.00 Школа выживания 10.25 Рейтинг Баженова.	11.00 Все включено 16+ 11.55 Экспресс-курс Ричарда Хаммонда 12.55 Хоккей. Суперсерия Россия - Канада. Молодежные сборные. Прямая трансляция из Канады 15.10, 18.00, 21.55, 01.45 Вести-спорт 15.20 X/ф "Отряд "Дельта" 16+ 17.40, 08.30 Вести.гу 18.10 Футбол. Россия - США. После матча 18.55 X/ф "Костолом" 16+ 20.50, 07.25 Удар головой 22.05 Т/с "Улицы разбитых фонарей" 16+ 02.00 Смешанные единоборства. M-1 Challenge. Александр Емельяненко против Джефа Монсона. Прямая трансляция из Санкт-Петербурга 05.35 X/ф "Лучшие из лучших" 16+ 08.45 Хоккей. КХЛ. "Металлург" (Новокузнецк) - "Амур" (Хабаровск)	10.55 Все включено 16+ 11.50 Нанореволюция. Спасение планеты 16+ 12.55 Хоккей. Суперсерия Россия - Канада. Молодежные сборные. Прямая трансляция из Канады 15.10, 18.15, 22.45, 04.45 Вести-спорт 15.20 X/ф "Лучшие из лучших" 16+ 17.10 Наука 2.0. Программа на будущее 17.45, 06.50 ВЕСТИ.гу. Пятница 18.30 Вечная жизнь 16+ 19.55 Мини-футбол. Кубок мира. 1/2 финала. Прямая трансляция из Таиланда 21.40 30 спартакиада 23.00 Смешанные единоборства. M-1 Challenge. 00.55 X/ф "Центурион" 02.50 X/ф "Путь воина" 05.00 Проф. бокс. 07.20 Вопрос времени 07.50 Моя планета 08.45 Хоккей. КХЛ. "Авангард" (Омская область) - "Трактор" (Челябинск)	11.00 Смешанные единоборства. BELLATOR. 13.30, 03.30 Вести-спорт 13.40 ВЕСТИ.гу. Пятница 14.10 Диалог 14.40 В мире животных 15.25, 06.55 Индустрия кино 15.55 X/ф "Лучшие из лучших" 16+ 18.00 Магия приключений 18.55 Волейбол. 20.45, 21.15 Наука 2.0. Большой сканок 21.45 Наука 2.0. Эксперименты 22.35 Футбол. Чемпионат Англии. "Арсенал" - "Тоттенхэм". Прямая трансляция 00.40 Футбол. Чемпионат Англии. "Манчестер Сити" - "Астон Вилла". Прямая трансляция 02.55 Смешанные единоборства. M-1 Challenge. 03.50 Формула-1. 05.05 X/ф "Король бойцов" 16+ 07.30 Секреты боевых искусств 08.30 Моя планета	11.00 В мире животных 11.30 Страна.гу 12.00, 10.20 Моя планета 12.35, 04.30 Вести-спорт 12.50 Моя рыбалка 13.20 Язы против еды 13.50 Рейтинг Баженова. Человек для опытов 14.35 Страна спортивная 15.00 X/ф "Король бойцов" 16+ 16.50 Большой тест-драйв со Стиллаваным 17.55 АвтоВести 18.10 Академия GT 18.45 X/ф "Путь воина" 20.35 X/ф "Центурион" 22.25 Мини-футбол. Кубок мира. Финал. Прямая трансляция из Таиланда 00.10 X/ф "Мы из будущего" 16+ 03.40 Футбол.гу 04.45 Формула-1. Гран-при США. Прямая трансляция 07.15 Картавый футбол 07.40 X/ф "Трудные деньги" 16+ 09.30 Роналду - проверка на прочность
06.00 "Эпоха Эдмунда" 06.30 "Доброе сердце" 07.00 "Сага о сире" 07.15 "Сага о сире" 08.00 "Якутия" 08.15 "Новый день" 09.00 "Профи" (Норба) ТВ 09.30 "Из золотого фонда ТВ" 10.00 "Женщина в погонах" 10.45 "02. Дежурная часть слушает" (Усть-Май) ТВ 11.00 "Якутия. День за днем" 12.15 "Кураган" 12.30 "Ухууу" 13.30 "Сага о сире-Якутия" 14.00 "ТВ архивы быткан" 14.30 "Халып": Егор Камеев 15.15 "Эпиги илингит сылаа... (Баддигас) ТВ" 15.30 "Ошур" (Нам) ТВ 16.00 "Как озадал Дием" 16.30 "Кумир" 17.00 "Мультики из детства" 17.30 "Тезис" 18.00 "Сага о сире" 18.15 "Алгоритмы Победы" 18.45 "Кураган" 19.00 "Якутия" 19.15 "Опытная партия" 19.45 "Аал-луук мас" 20.00 "Технология" 20.30 "Сага о сире" 21.00 "Были-были" 21.15 "Челен" 22.00 "В поисках адреналина" 22.15 "Якутия" 06.00 "Не зарастает наша ладья" (ТВ "Кадр") 06.15 "Дом на Севере"	06.30 "Аал-луук мас" 07.00 "Сага о сире" 07.15 "Сага о сире" 08.00 "Якутия" 08.15 "Новый день" 09.00 "Контакт" 12+ 09.15 "Пропеллер" 12+ 09.30 "Из золотого фонда ТВ" 10.00 "Беседы о вечном" 6+ 10.15 "Сарадана" 6+ 11.00 "Сага о сире-Якутия" 11.15 "Т.О.К." 12.15 "Кураган" 12.30 "Жизнь прекрасна!" 13.30 "Сага о сире-Якутия" 14.00 "ТВ архивы быткан" 15.00 "Кино без барьеров" 15.30 "Лотерея-рождество" 16.00 "Как озадал Дием" 16.30 "Кино без барьеров" 17.00 "Кистик" 17.30 "Полная звезда" 6+ 18.00 "Сага о сире" 18.15 "Самаритянский саидар сака-тар" ("Халлас") ТВ 18.45 "Кураган": Вмечанан 19.00 "Якутия" 19.15 "Подробности" 12+ 19.45 "Аал-луук мас" 20.15 "Бизнес-формула" 6+ 20.30 "Сага о сире" 21.00 "Были-были" 21.15 "Харак дэлыгар" 22.15 "Якутия"	06.00 "Памяти замечательного человека" (ТВ "Томпо") 06.30 "Улусука-хулуудэжэ" (Кобайи) ТВ 07.00 "Сага о сире" информационная бюрократия 12+ 07.15 "Сага о сире" агадас эфир 08.00 "Якутия" информационная программа 12+ 08.15 "Новый день" 09.00 "Беседы о вечном" 6+ 09.30 "Progress" 6+ 10.00 "Охота и рыбалка в Якутии" 16+ 10.30 "Bon appetit-club" 6+ 11.00 "Сага о сире-Якутия" 11.15 "Сага о сире" 11.45 "Тяга о сире" 12.15 "Кураган" 12.30 "Жизнь прекрасна!" 13.30 "Сага о сире-Якутия" 14.00 "ТВ архивы быткан" 14.30 "Айлыгган айдар уус" 15.00 "Были-были ситим" 16.00 "Как озадал Дием" 16.30 "Портрет нации" 17.00 "Мультики из детства" 17.30 "Тезис" 6+ 18.00 "Сага о сире" 18.15 "В.Протогидеков-Кула-дэлыгар 100 сылыгар" 18.45 "Кураган": Кулунан 19				

Алгар сурутар элчилер санаа
редакция позициялар малды ол
түбәтәр буалбатах. Сурутка
милләр чаччылар
кырдиктоохтарылар элчилери

АИАР АРҢЫС

"Сана олох" хаһыат анал сыһыарыта

2012 сыл
Сэтинньи
10 күнэ
Субуота
№ 153-154
(10585-10586)

П.С. Ожонешников хаартыскара түһөрүстэ.

Кыһын калла. Тулам уоскуйда, сырдаата. Күлүмүрдэс үрүс хаарынан Чурапчым намчы хаттыкнарын, алаадылыгы төгүрүс алаастарын, ий кырачаан оҕотун бүөбүйдүрүмү, сылаастык-сымнардык тангыннарда. Айылгабыт ил гынар сааскы сылаас салгыны кэтэспиттэн иһайдэ. Олох эмиз ол тэнэ. Сарламмыт үз, түбүк барыта орун-онугар түһэн, биір хайысханы тутуһан орҕуу устар. Биір тэттиминэн...

Аһыах хонугунан аргыардаах тымныы тиийэр ытарчатынан сир ийэбитин хам тутуо. Тоһуттар тымныылаах Сахабыт сириг кырыа кыһына тиринэстэргэ ойуу-оһуорун түһэриэ, Сана дьылааҕы.

Кырыа кыһын

/Дьүһүйүү

сүтсүгэннэ дьон-сэргэ сүрүө-көтүө, оҕо-аймак харыйа кизгэтэр, ырыа-хоһоон үрүстэр түбүгэр түһүө, Тымныы оҕонньортон сэмээр балэх күрүтүө.

Оттон билигин... Хас биірдии дьиз үрдүнэн орҕуу унаарар буруо халаан дьиз субуллан тахсан улам симэлийэр, муус-мас тиэммит массыналар субуһаллар, Чурапчыбыт Эбэлэрин комус хаттырыкстаабыттан бэрсидиннэрээри эр дьон баай. Байанайтан көрдөһөр. Ыла ийэлэрэ эмиз идэһэ этиттэн быргыччы миин өрөн, сырдыгынааччы алаады астаан кизгэ аһылыска дьиз кэргэнин ытыраллар... Олох баран иһэр...

АРЫЛЫҢА

Толкуйдатар санаалар

Мария ГЕРАСИМОВА-Сэргээрэ.

Орҕуулар олох үөлүнэн
Обуруолуу ойуулаан
Чадылыччы чанҕый
Чадылхай чабырдах!

ХААРБАХ КӨСТҮҮ

Издээн-издээн,издээн!
Санаа саллар,
Сүргэ төстөр,
Бөһүөлүк сылаата
Дьонноро аччаата,
Кыһы бөгө көстө,
Ыла бөгө күрэннэ!

Уу дьэ, кырдык!
Этимэ даҕаны!
Иччитэ суох
Иэриэ дьиз
Итсээ-таннаа
Сыһыары түстэ...
Көрүтүтэ суох
Көмүс уйа
Күөдэл-наадал
Күр бердэ,
Күрэнсийдэ!

Оннуук-оннуук!
Кизгэттин кини сир
Көстүмүтэ уулуссата
Ил балай тараа,
Итин хаан
Илири эстибит,
Уйула уйуһуулар
Уу чууллу
Уйааһа...
Күт-сүр туюххаһыар
Күрүс санаа хууста!

Оо дьэ!
Накаас-накаас!
Кыһы эрэ хомойор
Хобдох дьаһаныста...
Баһаан элбэх уһаайба
Хаһаайына суох
Хаарбах көстүлүмүнэн

Эргэрэн-элэҕирэн,
Сытыһан-сымыһан,
Киргэ кэбүйтэрэн,
Бүөргө буулаатан,
Бөрүнөн бүрүлэн,
Түмүкү-үөлүк
Бүтүрүнү бүөлөнөн,
Аана олохчу
Тыһыр кыһыстэнэн,
Бөһүөлүк көстүтүтүн
Бөрүкү көрүтүтүн
Барбах сыһыантан
Барыһан туралара,
Бары аһар дьону
Харахтарын саала.

Ээ, этимэ даҕаны!
Хаһан бу кэлэлэрэй
Иччилээх буолалларай?!
Сыллар аһаллар,
Хонугтар көтөллөр,
Бөһүөлүк өтөхтөн
Буукса буорайар,
Кураанах дьизтэнэн
Күннэтэ буолулар!

Ээ, сэргээр!
Аны кэлэн кинэ биір
Ого-уруу куттанар,
Кыһы этэ тардар,
Кураанах дьизлэрин
Көтүрэн кэһиһэтэ,
Сыһыбыти сиппийиһэтэ,
Умкуллубуту ууратыахта,
Хаалларбыты харбыахта,
Санааһа да буолун
Санааны тыһыһахта!
Ким баралаахта
Уһаайба сирэ аһыахта!

Оннуук-оннуук ээ!
Урууларын умкуллубут,
Удьуордарын түмүлүт,
Уонунан сылларга
Умнууга хаалларан
Уһаайбаларын куруулаабыт
Ураангай сагаларын
Уодуһанньы түһүөхтэ

Уһаайбаттан устуохта,
Сыла, ыһа аһыахта,
Болдох күнү быһыахта,
Уураахта ыһыһахта!

Булгуччу-булгуччу!
Дьаһаммат дьаһаайдары
Дьарыһа түһэн биэрээхтэ,
Долоһойдоругар түһэрэн
Дьаһаммаларын ирдээхтэ!
Аймак-хаан алаа дьизтин
Арааһчыһы аһаларын,
Аһыа аһтыбатта,
Аһаас кинитин айыһытын
Аһаайбатта сыһыаннара
Аһыһаах буоларын,
Аһаан-минэн өйдөтүөхтэ!
Удьуор утума бу өтөхтө
Салларын санаһахта!

Ээ да доһоор!
Уһаайбаты, уйуһуубуту,
Уһаайбатын умкуллубуту,
Ырааһынан ыһааһытын,
Ыһаан-дьонун туһуубуту,
Өтөһөн көрбөт хаһаайыны
Хаһаантан онорон көрөн,
Хас сыла өйөө-убаан
Бөһүөлүк көрүсүн
Өтөхтө кубулуйтан,
Кыһабыһа уулуссаны,
Көрбөтөх харах буолан,
Ыла-дьон үксүрүгэр,
Ого-аймак хойдоругар
Боллоһто уурбаһа
Буолуран алордохто,
Бэрт сотору кэминэн
Бөһүөлүк да эстиһи,
Нэһилиэк да быһыһы!

Көрүс эрэ, көрүс эрэ!
Төрүт сүргэ түһүтүт сыһы,
Быһааннаах дьыһтан
Уһаабыт удьуор,
Тэһийбит тизгэн
Айгыраабат аһылаат,
Хорук тыһыар,
Иэриэ дьиз

Сулаата сүдүтүн,
Төрөөбүт түөлбэ күндүтүн
Тоһорлоон таһыһахта!

Оннуук-оннуук!
Өрдөөбүттэн этиһиһит
"Өтөх төһүгүстээх,
Сүрт кэһиһтээх!"
Өдүгэ өһүн хоһоонун
Өйдөтөр оруннаах!
Ону ыһыһат,
Сулаа биэрбэт,
Сулаа оһоһоһот,
Эргэ өтөһөр
Эргилиһэн баһарбат,
Санааны дьаһанар
Санаа кэм саһата
Санаатын этиһтээх!
Ээ, онтон уонна
Санаа кэм хардыһынан
Аһааһын биллэрэн
Аһыһа биэрээхтээх.
Аһаас кыһыһыбат
Аһа баар буоллаһай?!
Түөлбэтэ түһүрүгэр
Түрүк күрүс буолуохтаах,
Бөһүөлүк бөһүрүгүгэр,
Нэһилиэк чэһириһигэр
Ырааһтан да буолар
Ыраас санаатынан,
Утүө баһатынан
Күрүс-көмө буолуохтаах
Буолаһа дин доһоор!

Аһа дуу!
Төрөөбүт түөлбэ
Аһааһы сибээһин
Аһааһа аһаһа,
Уһаан дуһаһынан
Уруулу сиппийи
Уһааһы сыһыһахтаах!
Дьэ очого кырдык да
Кыһыһы сүрбээх
Кара кыһы дэттэриэ!
Аһааһа айыһылаах
Кыһы кыһы дэттэриэ!
Оннуук-оннуук,
Дьиз туюх динит?...

В. А. Протоdjаконов - Кулантай төрөөбүтэ 100 сыла

1947 сыллааха 35 саастаах ССРС Верховнай Советын депутаты, ул. министр В. А. Протоdjаконов И. Е. Винокуров этигитин Саха АССР Верховнай Советын Президиумун председателин быыбардамыта.

Сэриҥ саҕаламмыта 6-с күнүгэр үл наркомунан аһааһыт, 41 сааһыгар сылдан Правительство председателигэ босхоломмут кимий? Василий Протоdjаконов! Кини республика министрдэрин сэбиэтин 1948 сылтан 1950 сыл тохсунньу-угулар дьэри, иккисээн 1951 сылтан 1953 сыл кулун тутарыгар дьэри салай-быта.

В. А. Протоdjаконов II-III Ытырыылаах (1946, 1950 сс.) ССРС Верховнай Советын, Чурагчы Сыланын быыбардыыр укурутугунан II-III Ытырыылаах (1947, 1951 сс.) Саха АССР Верховнай Советын депутаты.

Василий Андреевич Протоdjаконов улуу советскай государство, коммунистическай партия салайааччыта Иосиф Виссарионович Сталин 70 сааһын туолуугулар (1949 с. ахсынньы 21 күнэ), кини олохтон туоран коммулуктутар (1953 сыл кулун тутар 8 күнэ) Саха АССР делегациятын салайбыта. Кимин В. А. Протоdjаконов Саха сирин суруйааччыларын соһуун председатели этигиттээх

За время работы тов. Протоdjаконова финансовые органы значительно укреплены кадрами и улучшена работа этими кадрами. Поднята финансовая дисциплина в республике. (НА РС (Я), ф. 3, оп. 229, дел. 394, лист 26).

Дьэ итинник үрдүк сыанабыты биэрэр кини И. Е. Винокуров Саха АССР Үбүн наркомун В. А. Протоdjаконову кэлэн өрө таһааран, республика биэр тутуах салайааччыта онотуохтут дьин сэриҥ кэлигитин тутта 1946 с. ССРС Верховнай Советыгар депутатка кандидатынан махтаннаабыт өйдөнөр. Оччолорго, кэлэн дьараны биэр салааны салайар нарком, министр Союз Верховнай

Советын депутата буолара сэдэх түбэлтэ этэ. Василий Андреевич 1952 с. кулун тутар 2 күнүгэр ССРС Верховнай Советын сессиятыгар этигэ улахан түмүктээх буолбута. Ол туһунан депутат бэйэтин ахтылыгыгар бу курдук суруйар: "Государственная бюджетная дисциплина в республике в целом хорошая, но в отдельных районах имеются нарушения. Правительство аатыгын ССРС үбүн министр Арсений Григорьевич Зверев этигэ Кэли онно: "Депутат Протоdjаконов Дьоккуускайга государственной университет аһар туһунан этигитин ССРС Госпланыгар уонна ССРС Үрдүк үөрөхтүн министрствотыгар соруудахты-

ратыгар" мумууттарын кини дьаһарыга түһэн, кыра сытар, мажый буолбут бырай бырайыагы буулду" курдук ыһытты. 1956 сыллааха Саха государственной университетта аһыллан, төһөлөөх үгүс дьаһала онотулуубута кы-айан сыаналаммыт. Онон мин бу бопту-руос быһаарылыгыгар маһнайгы түөмчүгү, олуту уурсубут кини быһы-тынан кэли тутта саһаабыт".

Уопсайынан дьараны, И. В. Сталин үбүн нарком-наркомунан аа-тырбыт А. Г. Зверев бэйэтин биэр идэ-лээгин, кинилэр систиэмэлэригэр үүнэ-тахсыбыт В. А. Протоdjаконову улахан-нык өйүүрө үһү. Бу этигээн сэбэстээн быһааччы хардылар тутарынан Васи-лий Андреевич ахтылыгыгар сыйымы су-руйар.

1946 сыл олунньу 10 күнүгэр В. А. Протоdjаконов ССРС Верховнай Со-ветын депутатынан быыбарданан баран, 1947 сыл кулун тутар 10 күнүгэр дьэри Саха АССР Үбүн наркомунан үлээбита. Ити кэмгэ республикага политичес-кай быһылы-майгы уустугубута. Васи-лий Андреевич 1951 с. тохсунньу ыйга курска үөрэнэ сылдьан, ССРС Суруйаач-чыларын соһуугар Г. П. Башарин "Саха үс реалиһа-сырдатааччыта" дьин үлэтин дьүүлээһингэ бэйэтин баҕа өттүгүн кыт-

СУРУЙААЧЧЫ, ДРАМАТУРГ, ОБЩЕСТВЕННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ

Билиилээх государственной, политической, общественной деятель Василий Андреевич Протоdjаконов Боронон үлүһүгэр Хоро нэһиликээр дьадаһа баһынай кэргэни-гар 1912 с. сатинньы 12 күнүгэр төрөөбүтэ. Муру орто оскулаатын кинигитин Дьокку-скайдаагы финансово-экономической техникуму, Москвадаагы финансово-экономической институту бүтэрбитэ.

үлэни чыстээхтик толорон Ленин, Улэ Кыһыл Знамята, "Бочуот Знага" орден-нарынан наҕараадалааһыта, Ойуунус-кай, Эрилик Эригитин ааттарынан бири-эмийэлэр лауреаттара, РСФСР, Саха АССР културатын үтүлээх үлэһитэ, Уус-Алдан оройуонун Бочуоттаах гражд-анина этэ. 1993 сыл ыам ыйын 4 күнүгэр 81 сааһыгар сылдан олохтон туораабы-та.

Эдэригэр "Хоро Кулантай" дьин аа-тынан хоһооннору, кырааһый кэпсээннэ-ри суруйан эрэр Василий Протоdjако-нов-Баһылай Бырдыаанаан долгулар Дьоккуускай куоракка, оччолорго саха орлорго соччо тардыспат үөрэхтэригэр-финансово-экономической техникумга үөрэнэ киирбитэ. Техникуму "кыһыл" дипломунан бүтэригэр сахалартан биэр-бистааһын үрдүк үөрэхтээх финансист идэтин ыһыта, эрдэтгэн биллибит айар талаана кини олоһор, үлэтигэр кини аар-тыгыгарыбытара.

"Кыһыл" дипломнаах эдэр специа-лист Василий Протоdjаконов 1935-1936 сс. Чурагчы райсоветын ситэрилтээх ко-митетин финансово-отделын сэбиэди-сэһинээн биэр сыл ситиһилээхтик үлэ-лээт. Дьоккуускайтан үл наркднэй комис-сариятыгар (наркомутар) старшай ин-спекторынан, сектор салайааччытынан, 1938-1941 сс. наркому бастаах солбула-аччынан ситиһилээхтик үлээбидитэ.

Ити курдук үл наркомун уустук үлэ-тин бары кэрдиһин аастыт киниэни Ара дойдун сэригэ саҕаламмыта 6-с күнүгэр, 1941 сыл бос ыйын 26 күнүгэр биэр саа-май этигиттээх үлэр-үл наркомунан аһаабытара. Төр "биэр саамай этигит-тээх үлэр" дьэтибит? Сэриҥ кытаанах сыһырыгар сэриһиһэр армияны, ты-ыла үлээлээччилэри үбүнэ-харчынан хааччыһы, араас нолуоктары кэмгэр хомуйуу, заемнары кэмгэр, тэрэһин-нээхтик ыһыты этигиттээх государст-веннай суолталаах сорууда этэ. Ол үлэни идэтин баһылаабыт, диссиплиниэлтээх, дьинтээх партиянай, государственной этигиттээхтээх эр кини тэрийэр кыах-тааҕа. Василий Андреевич бу уустук, эти-гиттээх үлэ соруутарын быһааран, үгүсүк хаһыаттарга суруйара, араас муһаахтарга, радионаан тыл этэра.

В. А. Протоdjаконов Саха АССР үбүн народнай комиссарынан хайдах үлээ-бидитэр саамай үрдүк сыананы оччолор-го совнарком председателигэ, кэлэн партия обкомун бастаах секретарынан үлээбидит Илья Егорович Винокуров бу курдук суруйар: "За 12 лет работы в финансово-экономических органах тов. Протоdjаконов зарекомендовал себя инициативным, работником и хорошим организатором. Министрство финансов было принято тов. Протоdjаконовым в тяжелом положении. За период его работы Министерство финансов республики значительно улучшило свою работу. Планы по мобилизации средств и государственных доходов по республике были выполнены в 1943 году на 106,6 %, в 1944 г. - 108,8 %, в 1945 г. - 112,7 % и в 1946 г. - 105,0 %

ырга көрдөстө уонна Саха АССР 30 сыла туоларынан сэбэстээн эбэй үбүлээһин онотторго этии киллэрдэ. Депутат бу эти-илэрэ олохтоохтор, онон ССРС Министр-дэрин Советын туспа уурааһынан көрүлүөхтэрэ, кини этиилэрин бары өттүгүн өйүүрө", - дьэбидит.

Мантан салгыы В. А. Протоdjаконов "Үрдүк трибуналтан" дьин ахтылыгыгар Саха Государственной университетин аһылыгыгар быһааччы кыттыгытын туһунан бу курдук суруйар: "Ити сессия буолбутун кэлиэ иккис ыйыгар ССРС Верховнай Советын канселярийэтигитин эннээ, Саха АССР Совмонналар: "Саха сиригэр университеты аһыы боппу-руоһун ССРС Үрдүк үөрөхтүн министр-ствотын кытары ССРС Совмонны уу-рааһын бырайыагы онороммут, ССРС Госпланыгар кэллэрин" дьин сурук кэл-битэ. Ити суругу тутуат бары сүбэлэһэн университеты Дьоккуускайдаагы педаго-гическай уонна учительскай институт-тар базаларыгар олоһуран тэрийэр кур-дук оҕорбуттут, преподавательскай кадрдары сүүсэрдэһинтэ республика иһигэр биэр араас идэлээх үрдүк үөрэх-тээх, сорохторо учускай степеннээх дьоннору, оройуоннартан преподаватель буолуох айылаах учууталлары, геологи-ческай экспедицияга, хайа промышлен-ноһыгар үлэһиэр специалистары бары-ларын иһтиһиһтээн ыһыраалка онор-булутт уонна олору көтөхтүгүнэн мин Москвага барбытым. Оно тийээн ССРС Үрдүк үөрөхтүн министр В. Елютины кытта уураах бырайыагын хаттаан чо-чуйдубут иһтиһи иһээн визалаан ба-ран, ССРС Госпланын председателигэр М. З. Сабурова приемга сылдьан, Саха сиригэр государственной университеты аһыы наадатын соһуоһунуэрен, ССРС Министрдэрин Советын уурааһын бы-райыагын туттаран кэбистибит. Сабуров бийиги көрдөһүүбүтүн өйүүх уонна Союз Госпланы соһулаһиһи этэн, ССРС Ми-нистрдэрин Советыгар киллэриэх буол-бута. Баһылааны кытары арааһыбыт. Кини бырайыагы иһэн-тонон көрөрүгэр хаа да отдела сорууда биэрбитин үөрэ-тэллэрин, эһи маһырыһаал көрдүүлэ-рин туһунан Якутпредставительствот-тан Г. С. Фокин мэхэ даһылааттыра. Онтон 1953 сыл буола охсубута, муусе у-тарга минин үлэбигиттэ босхолоон, атын үлэр ыһыттыра. Университеты аһыы боппуруоһа көрүлэ охсубата, ону кэл-ли С. И. Неустров Саха АССР Ми-нистрдэрин Советын председателин културага солбулааччынан аһанан ба-ран, минигитэн ити боппуруоһ хайдах саҕаламмытын, ханна тийээн тохтоон хардыстана сытарын сураһыта уонна Москвага тийээн, Сабурова кыра сыл-дыбыгыгар, анһараа кини сорууда хан-на тийээн (хайа отдела) хаамтааха сы-тарын булан ыһыт, дьонно "кумаагы муо-

тан Георгий Прокопьевичи көмүскэби-та.

1951 с. муус устарыгар И. Е. Виноку-ров партия обкомун бастаах секретары-нан сэбэһинтээн босхоломмута, кини он-нугар Семен Захарович Борисов быы-бардамыта. Дьэ, онон Г. П. Башарин көмүскээн, Москвага улахан этигити онорбут "кэлиһилээх" В. А. Протоdjако-новы Семен Захарович үөрэ-көтө көрсүбэтэр биллэр. Ол эрээри политиче-скай охсубуута буспут-хаһыт Василий Андреевич партия Кэли Комитетин сек-ретара Г. М. Маленковтан "В. А. Протоdjа-коновы Саха АССР Министрдэрин Со-ветын председателигэ үлээтигэр" дьин суруктаах кэлэн, ити дуоһунааһа аһа-мыта.

Үөрэнэн, бийигитин-көрүүтүн ханатан кэлбит В. А. Протоdjаконов саҕа дуоһунааһа аһааһат, республиканы билэр-көрөр кини быһылытынан үлээ-эн-хамсаан барбыта.

В. А. Протоdjаконов литературнай нэһиликэтигэ боппуруостарыгар С. З. Бори-совтан атын көрүүдэрэ, туспа суол-лааһа-иктээгэ иһтэбиллээх буолбута, ол бэрт сотору биллибитэ. Үлэтин үтэти-гэр сылдьар, баара эр 41 сааһыгар үктээммит, ити кэм иһигэр сэриҥ сыла-рыгар үл наркомунан, Саха АССР Вер-ховнай советын президиумун председа-телигээн үлээбидит, ССРС Правитель-ствотын иһтиһин төхтүрүйэн салайса олорор киниэни сээрдээх быһыыны-май-гыны кэһэн туран уураһытара.

Ол туһунан, хайдах уураһыттарын Василий Андреевич доһурутар, биэр дой-дулааһар В. А. Босиковка кэпсэбидит. Ону Василий Афанасьевич тылыгын тылы-гар дьэри суруйан, чочуйан бэйэтин ах-тылыгыгар киллэрибит уонна мин 2008 сыллааха "Василий Протоdjаконов" дьин кэлиһибэр киллэрэрбэр көрдөспүтэ. Ол ис хоһооно манньа: 1953 сыллааха С. З. Борисов, В. А. Протоdjаконов иһтээн биэрэ Москвага командировкага сырыт-тахтарына Дьоккуускай куорат партия-най тэриһитин бастаах секретара Ро-ман Гаврильевич Васильев тийээн кэл-бит: "Москва" гостиницага биэрэ түбэлтэһэр, көрсөн кэллэһи, чэйдээн, иһтэ-үс күн биэрэ сылдьыбыттар. Ро-ман Гаврильевич бу куорат боппуруоста-рыгар сылдьабын дьин, С. З. Борисовты-най партия КК сылдьыбыттар. Оттон В. А. Протоdjаконов Семен Захарович Бори-совтынан биэр самолетуан аһытаһан көтөн Дьоккуускайга кэлбиттэр. Р. Г. Васи-льев Москвага өссө биэр-иһтэ күннэ ха-албыт. В. А. Протоdjаконов Москвадан кэлэн утуһан баран сарсыарда 9 чааска Совмонна үлэтигэр кэлбигэ оһуолугар "Правительственная. Якутск. Совет Ми-нистров. Председателю Роману Гавриль-евичу Васильеву" дьин Москвадан РСФСР Министрдэрин Советын предсе-

датель илии баттааһыннаах телеграмма кэлэн сытар эбит. Василий Андреевич улаханньык соһуйан, муодаржаан С. З. Бори-совка телефоннаабыт: "Бу туох теле-грамматый? маны мин Москвага сылдьан тор билбэтэхпиний?", - дьэбидит. С. З. Бори-сов: "Сарсын Роман Гаврильевич кэл-лэһинэ дьыаларын туттараһын", - дьин бэрт тыһынытык этигиттээбидит. Дьэ, итиннээ.

Василий Андреевич Соһон предсе-дательн эбэһинэһиттэн босхолоон, Са-ха сирин Суруйааччыларын соһуун бы-рабыһыаннаатын председателигээн үлэ-лэбидит. Кини бэрэ иһтэ-сүтэн хаала-таҕа, "кин күннөөх, балык ыамнаах" дь-ин мээһэр эһиттэр эбит. Суруйааччы, драматург, биллиилээх общественнай деятель быһылытынан норуот ортотугар, олох үһүгэр 80 сааһын томточчу туолу-ор дьэри сылдьыбыта.

Саха норуотун кэли туттуулар, на-роднай суруйааччылар бырааттыы Се-мен, Софрон Даниловтар кини улахан тэ-рийэр дьэһурун, норуотка кэлиһик бил-лэрин таба тайанан, Василий Протоdjа-коновка тыһынааһар бэйэтигэр паама-тыннык туттар кыагы биэрбиттэрэ. Дьоккуускай килбэйэр кинигэр улуу Ойуунускайга музей туттарыһытн кур-дук этигиттээх сорууда сүктэригиттэрэ. Ону Баһылай Бырдыаанаан республика саалатата, общественноһа буттунуэ өйөөһүнүнэн аһыах сыл иһигэр үөрүүлээх быһылыга-майгыга үлэр кии-рэрин хааччыһыта. Бу буолар дьинтээх патриот, улахан кыахтаах тэрийэччи салайааччы баарын, норуотугар, айар үлэтигэр бэриһиллэһи өссө тегүл көрдөрүүтэ, биллэригэ этэ.

Ыстатыйаны үгэс дойдодо суох улуу поэт Семен Данилов "Ойуунускай музейа" дьин бэртээхэй хоһоонугар Ойу-унускайга, музейта аһааһа өрөгөйдөөх кырааһыгар бийиги кинигиттэр, суруй-ар геройбутугар Василий Протоdjако-новка-Кулантайга аһааһа манньык ис-тиг, хоһорго тыһырынан түмүктүүбүн:

Хороһорго түгэ маһаай
Хонон хааһыт поэты
Күдүтэ, кыра-дас туруостун
Күдүтэ сырдык бу дьыта.

Хатылаан, күһүрдэн бириһиһи: күө-дас туруохтун Василий Протоdjа-конов «күдүл сырдык бу дьыта» бүтүтүгү ыһаһа, кэлэр көлүөккэ кини олор, далааһынаах үлэһтэ, айар талаана үйэлэригэр үйэр элбэт-сүлүгүт халобур буолтун!

Күндү аһааччылар! Саха норуотун биэр чарыһай уолун, талааннаах салай-ааччыны, биллиилээх государственной, политической, общественнай делтели, суруйааччыны Василий Андреевич Про-тоdjаконов-Кулантайы 100 сааһын ту-олар өрөгөйдөөх күнүгэр өйдөн-салаан аһаһаһын.

Дмитрий ПУХОВ,
ССРС Журнистарын соһуун
чиһинэ.

Хаартыстааҕа: 1. В. А. Протоdjако-нов.

Кынат

Умбра 3000000

Ардыахча ардаабакча уулаах хара
былыгтар халлааны саба бүрүйэн эб
килбайр иэнин харагардан, санааны
баттыр саппадырбыт күнү-ддылы
аралан, бизэркэ куустуһан турар
уоллаах кыыс эдэр сүрэхтэрин ыга
баттыр курдуга... иинилэр билсэх-
тэрин, эн-мин дэһиэхтэриттэн ыла бу
кытылга кэлэн самаан сайыны
көрөөччүлэр.

"Сарымал, эн минийн таптайгын дуо? Мин эйнэхэ тугу эрэ эгнэм..."

Эн бийнги куруук бивэргэ буолар
буоллахпыттына, эн бийнги уосна ы-
рачаан оҕобут. Мин мань санга биилэм
ээ, Сарыал?"

Ити мин истинг доорум мнэхэ туһаайан элбиг бүтэнигтэхэ тыла-рын эрдэ өйдөөбүгүм бусолар бары-тын атыншык этгэх этим...

Мин саната суох дейэ таалан тур-
бутум. "Эн биһиги уонна кырачаан
орбубт. Мин мань санта биллим ээ, Са-
рыал?.." кылгас, ыгым санаабар бу
күнүнэн эдэр сааһым, көңүлүм бүтэ-
ринини, ол көңүлбүн сарбыйахтаах
төрүү илэк кырачаан киһиттэн кут-
таммыгым дуу, биһгэр дордум "ку-
руук" диэн мин санаабын баайар, би-
лигин санаатахха оо, олус да истия,
күндү, күн да аайы истиэх тылларым
эпиһэрэ... онтон, онтон тух өйбөр тэһэ
кэйбитэ эбитэ буолла, биһтэр ол
күннээри хахсаат тыал сабыдыала, би-
һтэр куту-сүрү баттыыр былыгтаах
халлаан?

- Кыргызык токтоон эрбөнпит дуо, сылдыа түһүөх, оро билигин эи билиэхэ эрдэ...дизэн эппит халыг буруйбуу ол күн били ардыахтаах хара билигтар төһө да торо түһэн танаспын-сапын илитэн, ардах билиһинан довро-бун экиэрэтин сэдэх тигитэр билистара-нын тыаны курдат сүүрбүт курус куммун сууйбатахтара...Хата, эби сылтан сыл ахсын ааспат ахтылган, сүрээи сүүдүтэр ыар баттык буолан олохтун кылта сэргэстэнэ кэллэхтара. Чап-чараас сайынгыты сарапааннаах довром хомойон, хараһын улаа элэр

кээн изэдэйн устун сүүрбүттэрэ. Саамай эрэммит киһиттэн кэлэбит, хомойбут санаатыгтан куота охсоору тэа быһыынан сууран алектэммитэ.

Мини бүр саахыран олорон, оччолорго, тустаах кэмнэ, ологу быгһаарар ыһым күнгэ эчи быгһардахпын. Уоскуйдарына кэлэр ини дьэн санаанан салайттаран бастаан угаа халлаан ардыр дылы турбутум. Этинг этэн лүһүгүрөлөн барбыгытар, куораттан

стаммыг хүмүүстэй аныг хийлээрийг сурууцжирдуур аанга барбыгым. Сылдарым тухары, тыага буоллун, куоракка буоллун, харахпынан өрүү кэрдүүбүн. биллгын да кэрдүүбүн... оччолорго быстах санаага ыларбатах буолуум, кырачаан уолум дуу, кыпчыым дуу биллгын номнуо сүүрбөччэлээх буолуохтаах этэ. Оормымманылар "агаа" дигэн минныгэстик быллыгыгырпыр санатын испээх этим.

Ульяна ЗАХАРОВА

Б И Э Р Э К К Э

тэйгичи сылдыр буоламмыг догдурм
туһуттан долгуйан көрдүүр аакка
барбытым... ардах быһыһынан ситэ
билбэт тывам устун сүүрэн арылаан-
мөңүлээн тыһын ыла туран оо, олус
куттааммытым. Куттааммытым

Доворум, мин хаарыалнаахай!
күндү доворум хомолотун эпинэн-
тирибинэн билбитим. Сылайыахпар
дылы тыаны эргийэ хаампытым.
Арай, доворум атаһын суола, ардахан
сиптирбит кумахха олорон хаалбыт-
тара ытыахча буолан уунан туолбут
харахтыы быгальыан сытара... балач-
ча көрдөөн баран массынабар
сорохто төннүбүтүм. Табахтыы-табах-
тыы көтөһэ олорон санаабытым...

Мин кишинин аан бастаан дойдум
ыһыаһар көрсүбүтүм. Кини киоскага
мороженай атыылыгы турара, отто
мин уолаттары кытта мороженай
атыылаһа кэлбитим. Уолаттарым кы-
ысчаны хаадылган барбыттарыгар,
тор эбитэ буолла, буойбутум.
Кыһлым мин дизки олус истинник
көрбүтэ. Ол да иһин ол күнтэн истин
дөрүрүм дизэн ааттыыр байэм, бүгүн бу
ол доробун хомотон харах уутунан
суунадым, уонна арааһата букатын
наахтык сүтэрдим.

Од тапталбыттан, олобуттан айкаа-

Утуйарыгар остуоруйалаан, уһугун-
наһаа сылтаан ылымх этим.

Орбунаан дөвөрдүү буолуохтаарым. Күл дизн ааттыах збыппит буолла... оттон кини бары санаатын үллэстэхтээх чутас киһитэ, аята, кичи төрүү илигинэ акхааста сырыттаҕым...

Суух, ол кэннэ мин кэмийн да
билснбэтэрүм, таптаабатарүм. Эийхэ
тэгнэх, эн курдук аһарастык күлэр,
күн уотутар харагын снмирингнэтэн
мичээрдиир, дьэбэлэнэн ыгһылан
сиройн хажхалана-хажхалана ылы-
ыр истгн кнйин булбатарүм. Мин
куруук манга кэлэбн, бу биэрнхэ
өрүү турабын. Санаабынан эйгн
көрдүү...

Таһырдыа номнуо кичэһэрдэ...

Умуллубут табарым уота күл буолан ыһыллыбыт. Ардах астыһан, салгын ырааһыран хаалбыт. Уһуктан массыһабын собуоттаан куорат диэки айаннаатым. Арай, суол устун чараас сайынны танаастаах кыыс баран иһэр. Сирэйин киэтии тутта-тутта суолтан туора хаамта. Онтон ээсикэ кыыс тохтоон кэннин хайыста.

Олус сылайбыг, илистибиг, уһун-
нук ытаабыг сирэйдээх, ол мин уһун-
нук көрдөөбүт истин доҕорум этэ...

Хөхрөн хонхуута

Семен ПОПОВ 1963 с. Мээн-налас Майатыгар төрөөбүтэ. 1981 с. Чураччы ындаагаайытыгар бүтэрбитэ. 83 сытан суруйар. Айымньылаах "Сага олохто", "Илэ" сурунаалга, албонго тагсыталаабытара.

Олох толгоонуур киши турар-
Улагуллубут, кырамыкт, кайдаммыт
Өксүктөз, силбиасз, дыйбарга
Чанчыга кырыаран,
Төбөтүн санамытан,
Эралин сүтпэрэн...
Хаһан эрз киши дэмимт
Кэрэ камин санатан
Атадын аныгыар нудайан
Бишр кэрэ сибээси санамыйбыт...

Сыдыкым этэ
Санааларбар бизэнэ,
Ситименээр кынарар-дыммын
Сүүлхамтын халмсым этэ
Эйизин көрсүбүтэрим буоллар,
Эйизин таптаабатарым буоллар.

Оолоруум этэ
Олох нус-хас
Ооннуур олох альбыгар
Оонно-матна тикээс-тикээс
Эйиҕин көрсүбэтэриҥ буоллар,
Эйиҕин таптаабатаҕыҥ буоллар.

Билэиэм этэ
 Ытаабатса эрэ
 Ыллыыта суох иһиннэрбин
 Ыра курдур туойаллытын
 Эйигин көрсүбэтэҕим буоллар,
 Эйигин таптаабаттарым буоллар.

Мин эйхжээ
Синхтүн эбээт,
Силмагийн сүтгэрэгүи

Арай тамнаг
Бусан оргуул
Сыста туулам идэвхэр,
Ымын гымын эра санаам
Иэймэлэр эр хаалга,
Хогоон гымын туулам
Толоонугар турангын
Кубарьга олон эрэр
Судбун-истин
Адаг сатыгс...

Мин барьям
Мунчаарыи билигээр сууланан,
Ахтыгын тумналар изийитин кытары,
Мин барьям
Аймагар сүрэхтин албынныи, уоскута,
Эн хаалыан
Мунсура билибэт изийибэр,
Дыгыбар кэрсүбүт цөргүбү ситэрэ,
Эн хаалыан
Эн дьамоох уйагар,
Дэрлээх эркин сэр,
Эймээт чилингар...

Дмитрий ФЕДОРОВ-
Ойвохай уола

Кудирету санаалар...
Аралыа, сандаарыа,
Алтан өсүр көөгүрүтөз,
Кузмийбитти дахтайыа
Калэ кудир үтүөмүдэ.

Өлгөм буспут отконуттан
Өлдүзгө барыбытын,
Кудуң эмис соботуттан
Куддүзгө алаас ылым.

Саарбыт эмис куһа-хаһа-
Сандаһыт мааны аһа,
Дьоро кизэ кэтэһитэ-
Дэксэ кэстөр кробак мигна.

Тухаа сѣлаас нэрнэргиттэн
Тухсиганэр, матарыма,
Хахсаат тылгын сугирэнгэн
Хадаглаан хомотима.

Улутуйа дьохсойогонун
Уһуу түһээр дьогдьооттоогонун,
Кыстыһыһыһын оһосторго
Кыатта биэрээр, эн, бар дьонго.

Инийбигт чулуутнуу бигширдги
Ибигэрэр кугиренсү сэтгэрэн,
Иэйшени сүтэрэн биэрэрдги
Итилээр сахалгы дэгэрэн.

Ол ырыа кудруулаах тэтимиэ
Оһуордуур тулабын симиердими,
Куһураа бу кэмтэ күлүмэ
Күндээрэр ылаһан ээрэрдими.

Итгэлхэн илгийр сэтгэрэн
Илгэрэх илгийн эргитэр,
Дээ охтон тэлтэрэн дээрэн
Дуурсхэн дээгтэн дымэрэтэр.

Күрөк сайымым т калкыт
Көңүлүңүз сымалыт,
Күңүр калкыт чинкит
Кэри тыйыт итайыт.

Күрөүрү тулупа малдыасынт,
Көтөгөтүрү талгамынт,
Көтөр-сүдүрүр мэлмийбит,
Күрөүрүм күндөүр салмазбит.

Күрстээх үлэ ныйтаран
Киэн хөдүһам наһыйбыт,
Кэбиһилээх отунан
Киэн тиилтардыы сырдаабыт.